

Історія селекції, сортові ресурси, методи і результати селекції пшениці

УДК 631.526.3.:633.11(477)

Т.М. ХОМЕНКО, Н.П. ДЖУЛАЙ, З.Б. КИЄНКО, Т.Д. СОНЕЦЬ
Український інститут експертизи сортів рослин, Україна

СОРТОВІ РОСЛИННІ РЕСУРСИ ПШЕНИЦІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Нові сорти сільськогосподарських культур є результатом науково-дослідної розробки, інноваційним продуктом, а також об'єктом матеріальної та інтелектуальної власності.

Сьогодні селекцією сільськогосподарських культур в Україні займається 101 наукова установа, з яких 82 – підпорядковані Національній академії аграрних наук України. Офіційним інформаційним джерелом сортів-новинок, а також сортового асортименту для насінневих установ і товаровиробників сільськогосподарської продукції є Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (далі – Реєстр сортів). Завдяки досягненням селекції та конкурсного відбору сортів під час державної науково-технічної експертизи у Реєстрі сортів на 2016 рік підтримується 9124 сортів та гібридів, з них 43,6 % належать вітчизняній селекції, а 56,4 % – іноземній.

Мета публікації полягає у проведенні аналізу Реєстру сортів, зокрема сортів пшениці Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства та сортовивчення за майже 100-річний період (1923–2016 рр.).

Щороку Реєстр сортів поповнюється новими, урожайнішими, з поліпшеними господарськими ознаками сортами пшениць. Зокрема, з 1957–2016 рр. до Реєстру сортів внесено 549 нових сортів. Серед них частка сортів української селекції становить 76,7 %, іноземної – 23,3 %.

Національні сортові ресурси пшениць, які підтримуються у Реєстрі сортів на 2016 рік, нараховують 333 сорти пшениці м'якої озимої, 19 – твердої озимої, 40 – м'якої ярої та 11 твердої ярої.

Крім того, до Реєстру сортів включено 1 сорт пшениці м'якої дво-ручки, 2 спельти та 1 сорт полби.

Основними власниками сортів пшениці у 2016 році є науково-дослідні установи Національної академії аграрних наук України (далі – НААН), яким належить 46,2 % сортів від загальної кількості. Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насінництва та сортовивчення є власником 20,9 % сортів, товариства та фермерські господарства – 9, фізичні особи – 7,6 %. В Україні провідними вітчизняними установами зі створення сортів пшениці м'якої озимої є Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насінництва та сортовивчення, Інститут фізіології рослин і генетики НАНУ, Миронівський інститут пшениці імені В. М. Ремесла НААН. Відсоток сортів пшениці м'якої озимої, внесених до Реєстру сортів, становить: Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насінництва та сортовивчення – 32,7 %, Інституту фізіології рослин і генетики НАНУ – 18,3, Миронівського інституту пшениці імені В. М. Ремесла НААН – 11,1 %.

Загалом, починаючи з 1923 року, Селекційно-генетичним інститутом – Національним центром насінництва та сортовивчення на державне сортовипробування передано 218 сортів пшениці м'якої озимої, з яких 178 були включені до Реєстру сортів у різні роки, а 61 сорт підтримується і до цього часу. Із 37 сортів пшениці твердої озимої до Реєстру сортів було включено 27, підтримується – 15. Серед сильних та цінних сортів пшениці м'якої озимої 35,6 % та 6,1 %, відповідно, належать селекціонерам цієї установи.

Загалом з 1959 року із внесених до Реєстру сортів найбільша частка – 32 % придатні до вирощування у Степовій, Лісостеповій та Поліській зонах, серед них 25,5 % створені у Селекційно-генетичному інституті – Національному центру насінництва та сортовивчення.

Наведені дані свідчать про формування в Селекційно-генетичному інституті – Національному центрі насінництва та сортовивчення колективу кваліфікованих наукових співробітників, досвідчених спеціалістів та потужної, добре організованої бази для удосконалення та створення нових конкурентоспроможних сортів пшениці.